

Dodao bih na kraju još i to da je ova izuzetno vrijedna knjiga zaslužila bolji odnos korektora. Usp. samo na str. 110: *razumijeti, došta* (mj. *dosta*), *grafijki* (mj. *grafijski*), *predpostaviti*.

Ivo Pranjković

Spovid općena, Senj 1496. Faksimilirano izdanje, Senj 1978, 73 str. (uredili ANICA NAZOR i BRANKO FUČIĆ); Latinička transkripcija, Senj 1979, XXX + 99 (priredila ANICA NAZOR).

Na znanstvenom skupu »Senjske tiskare u 15–16. st. i 19–20. st.« priređenom u Senju 22. i 23. listopada g. 1974. u povodu 480. obljetnice senjske glagoljske tiskare jedna od dalekovidnih spoznaja Skupa koja se kao neodgodiv zadatak postavila pred hrvatsku kulturu bila je »O potrebi kritičkih ili faksimiliranih izdanja senjske tiskare« kako je u svom prilogu formulirala A. Nazor. Autoričin referat bio je gorljiv i obrazložen poziv na angažirano i sustavno istraživanje i pretiskivanje prvih izdanja hrvatskoga tiskarstva, napose glagoljskih senjskih tiskopisa kojima se autorica inače bavi. Senjska glagoljska tiskara djelovala je od g. 1494–1508. u kući Silvestra Bedričića. Kroz to je vrijeme tiskano sedam glagoljskih knjiga od kojih su tek dvije bogoslužbeni priručnici *Misal* i *Ritual* a ostale su moralno–poučnoga sadržaja. Prvi je otisnut glagoljski misal g. 1494. a po tom *Spovid općena* g. 1496. Slijedi *Ritual s Meštrijom od dobra umrtija* g. 1507. (ili g. 1508) i iste godine *Naručnik plebanušev*. Godinu dana kasnije (1508) tiskani su *Mirakuli blažene deve Marie, Korizmenjak* i *Transit sv. Jeronima*. Sve su ove tiskane knjige ažurni prijevodi ondašnje popularne duhovne literature susjedne Italije. *Spovid općena* je čakavski prijevod duhovnoga priručnika za obavljanje ispovijedi *Confessionale generale* milanskoga franjevca i propovjednika iz 15. st. Michaela Carcana. Tekst sadrži niz praktičnih uputa za valjano obavljanje ispovijedi. Knjižicu je preveo senjski plemić i biskup Jakov Blažiolović a tiskao ju je Vrbničanin Blaž Baromić, senjski kanonik i osnivač senjske tiskare 25. travnja g. 1496. *Spovid općena* je prva tiskana knjiga čakavskoga jezika na domaćem tlu (godinu dana je stariji čakavsko–latinički *Lekcionar Bernardina Splićanina* tiskan 12. ožujka g. 1495. ali u Veneciji). Od senjskih prvotisaka do pojave pretiska *Spovidi općene* izdan je samo tekst *Spovidi* (ćirilička transliteracija, I. Milčetić, Starine JAZU, knj. 23) i *Mirakuli ili čudesa* (R. Strohal, Zagreb 1917). *Spovid općena* je druga i opsegom najmanja u seriji istisaka senjske tiskare. Ona je ujedno bibliofilska rijetkost, jer je proživjela do nas u jednom primjerku koji posjeduju franjevci–trećoreci na Ksaveru u Zagrebu.

Knjižica je uvezana zajedno s glagoljskim *Ivančičevim zbornikom* iz kraja 14. i početka 15. st., no sačuvani original nije ukoričen. Faksimil *Spovidi* tiskan je g. 1978. pod uredništvom A. Nazor i B. Fučića. Uvezan je i ima na prednjoj strani tipografski znak koji je ujedno jedini tipografski lik senjske tiskare. Pretisak je opsegom vjeran originalu: ima 73 stranice formata 13,4 x 9,4 cm, jednobojni crni tisak, jednostupačno po 25 redaka s arapskom paginacijom koje original nema. Tri posljednja lista ostavljena su prazna kao što je i u originalu a 47 list koji je u sačuvanom primjerku istrgnut također je ostavljen prazan. Grafička osobina istiska senjske glagoljske tiskare pa tako i *Spovidi općene* su tzv. lomljene ligature, tiskarski specifikum osnivača tiskare Blaža Baromića.

Drugu je knjižicu samostalno priredila g. 1979. A. Nazor a sadrži latiničku transkripciju izvornoga glagoljskoga teksta s uvodom i rječnikom. U sažetim uvodnim poglavljima autorica nam daje bitne podatke o knjižici: o njezinom kulturno-povijesnom značenju, kodikološkim osobinama, bibliografiju o spomeniku, no težište je Uvoda na jezičnoj raščlambi teksta i načelima transkripcije. Upoznavanje s jezikom *Spovidi* usmjereno je na opis jezika onakav kakav se više-manje uobičajio u sličnim izdanjima glagoljskih spomenika. Možda takav prikaz jezika danas i ne bi bio dovoljan, ali je i s ovoliko podataka dragocjen i potreban. Koliko nam koristi primjerice prikaz fonetsko-fonološke ravni ilustrirat će nam, između ostaloga, provjera realizacije prednjonepčanoga nazala ξ iza palatala \check{c} , \check{z} , j . Ostvaraji spomenutoga fonema kao: *početi, počeli, često, prijeli, prijeti* pored *jati, žajna, žaju, jazik* govore u prilog dvostruko fonaciji prednjonepčanoga ξ iza navedenih palatala a ne o isključivo onoj ξ)a iza \check{c} , \check{z} , j (M. Moguš, *Čakavsko narječje*, Zagreb 1977, 35). Dvostruku realizaciju ξ iza palatala \check{c} , \check{z} , j višestruko potvrđuju čak u istim riječima tekstovi ekscerpirani za rječnik hrvatskoga tipa crkvenoslavenskoga jezika. Leksik *Spovidi* uvršten je u korpus vrela za *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Nije međutim iskorišten sav leksik. S tim u vezi upozoravamo na jedan drugi prilog A. Nazor u Senjskom zborniku, g. VIII, Senj 1980: »Senjska *Spovid općena* kao izvor Akademijina rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika« 365–375. Leksički materijal sabran u tom prilogu vrijedan je dodatak povijesnom leksičkom blagu Akademijina rječnika. U sadašnjem i u budućem radu na Dopunama Akademijina rječnika ovakvi se prilozi ne smiju zaobići, pogotovo što glagoljski izvori sadrže bogat sloj narodnog leksika koji je ušao u korpus za Rječnik hrvatske redakcije staroslavenskoga književnog jezika. Kako je već pokazao leksički inventar senjskih glagoljskih prvotisaka, ti tekstovi sadrže leksik koji je ili jedina potvrda neke riječi ili je prije zasvjedočena nego što je navode Akademijini izvori. A što je najvažnije, dio povijesnoga leksika u glagoljskim kodeksima Akademijin rječnik uopće nema!

Latinička transkripcija *Spovidi općene* snabdjevena je potrebnim rječnikom,

pretežno talijanizama, rijetko staroslavensizama i starijih čakavskih leksema s njihovim suvremenim hrvatskim značenjem. List 47, koji je u sačuvanom primjerku izgubljen, u Transkripciji je otisnut kurzivom i preveden na suvremeni hrvatski jezik iz talijanske inkunabule *Confessionale generale Bernardina di Cori*, Venecija 1490, od koje je sačuvan također samo jedan primjerak u Assisiju. Prije Transkripcije najviše je prostora u Uvodu poklonjeno načelima transkripcije. Tekst je *Spovidi* postupcima transkripcije upravljen suvremenom čitaocu osobito izvornome čakavcu kao čitko štivo čiji se jezik nije znatnije promijenio u posljednjih pet stoljeća. Prekodiranje međutim izvornoga pisma, grafije i ortografije transkripcijom koja se udaljuje od stroge vjernosti originalu može zasmetati stručnjacima i aktualizirati uvijek akutno pitanje izbora transliteracije ili transkripcije u kritičkom izdanju kojega spomenika starijega jezika i grafije. Čini se da je za svrhu koja je ovom zgodom bila u prvom planu: pružiti razumljivo štivo prosječnom čitaocu autorica dobro uradila što se priklonila, rekli bismo, kompromisnom rješenju. Tekst *Spovidi* nije naime nekritički jezično posuvremenjen, čemu teže neki današnji priređivači starih rukopisa i knjiga i s čime se ne možemo složiti, već je intervencijama u suštini nebitnim za ugođaj jezične arhaičnosti (pravopisni znakovi, razrješavanje titliranih riječi za koje je gotovo uvijek bilo potvrde u samom tekstu) ponuđen čitaocu tako da u njemu svlada onu prirodenu nelagodnost primaoca poruke prema nerazumljivijem jeziku. Stručnjaci kao i svi oni koji žele, imaju mogućnost da se u faksimilu *Spovidi* izravno obavijeste o izvornom pismu, grafiji i ortografiji spomenika jer je zato faksimil i tiskan.

Kad se g. 1983. bude obilježavalo pet stoljeća od tiskanja hrvatskoglagoljskoga misala g. 1483, ujedno prve južnoslavenske tiskane knjige, zaredat će više obljetnica hrvatskih glagoljskih i latiničkih prvotisaka liturgijskoga i neliturgijskoga sadržaja. Ovako važni datumi koji nam predstoje prilika su da se s ponosom podsjetimo kulturne misije koju su u povijesti nacionalne kulture odigrale domaće tiskare: Senj, Kosinj, Rijeka. U vrijeme tragičnih političko-gospodarskih prilika u kojima se našla domovina poslije Krbavskoga poraza domaćega plemstva g. 1493. prvotisci tih tiskara svjedoče o kulturnoj ažurnosti hrvatske inteligencije sa Zapadom koji je u neusporedivo poželjnijim uvjetima proživljavao kulturni procvat nakon izuma tiska. Danas, dok ostali slavenski svijet, napose Sovjetski Savez s dostojnom pažnjom sistematski istražuje početke svoga tiskarstva i svojim najznačajnijim predstavnicima priređuje znanstvene skupove (Федоровские чтения), onda smo i mi, čiji su prvotisci stariji, pozvani da posvijetlimo početke hrvatske tiskane baštine. Faksimiliranim izdanjem i transkripcijom *Spovidi općene* i upravo tiskanim faksimilom *Korizmenjaka* učinjen je velik i mučan korak.

Ksenija Režić

SLOVO

31

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA U ZAGREBU

ZAGREB 1981.

SLOVO

**ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA
»SVETOZAR RITIG«
Instituta za filologiju i folkloristiku, p.o. Zagreb**

Izlazi jedanput godišnje

UREDNIŠTVO: 41000 ZAGREB, DEMETROVA 11

BROJ: 31

**Urednički odbor:
ANICA NAZOR, MARIJA PANTELIĆ,
JOSIP TANDARIĆ**

**Glavni urednik:
ANICA NAZOR**

**Odgovorni urednik:
BISERKA GRABAR**

**Tehnički urednik:
JOSIP MILIĆ**

**Lektor tekstova na hrvatskom jeziku:
ZRINKA VUKOVIĆ**

**Korektori:
JASNA VINCE, ANICA VLAŠIĆ-ANIĆ**

**Ovaj broj časopisa »Slovo« izlazi uz financijsku pomoć Republičke zajednice za znanstveni rad
SR Hrvatske, SIZ-VII.**

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb, 1982.